

Приказ

**КАПИТАЛНО ДЕЛО НАЦИОНАЛНЕ
(ИСТОРИЈЕ) ПЕДАГОГИЈЕ****Недељко Трнавца (2012). Лексикон историје
педагогије српског народа – период до 1945.
године, Београд: Завод за уџбенике, 736 стр.**

Нешто више од годину дана прошло је од објављивања *Лексикона историје педагогије српског народа*. Са објављивањем и садржајем овог дела професора др Недељка Трнавца, домаћа научна заједница је, чини се, у доброј мери упозната. О научном значају и вредности *Лексикона* причало се на промоцијама, о томе је писано и у домаћој периодици. У том смислу значајан је и приказ објављен у часопису *Педагогија* (2013, бр. 2) у коме један од рецензента *Лексикона*, др Наташа Вујисић Живковић (ванредни професор и наставник за Општу и Националну историју педагогије на Филозофском факултету у Београду), препоручује *Лексикон* читаоцима. Разлог да се и у часопису *Иновације у настави* објави приказ овог дела првенствено налазимо у потреби да се његова вредност и корисност ближе представе запосленима у просвети (васпитачима, учитељима, наставницима, стручним сарадницима, директорима васпитно-образовних установа, школским библиотекарима), студентима (првенствено педагогије, учитељских и наставничких факултета) и другима који се интересују за *педагошку*

и историјску проблематику или за прошлост и судбину српског националног бића.

Лексикон, независно од његовог садржаја, препоручује досадашњи допринос професора др Недељка Трнавца педагошкој науци и универзитетској педагогији: његово значајно искуство у педагошко-лексикографском раду (самостално је написао вредно дело – *Азбучник и историја познатих школских институција* – објављено 2004. године, а дефинисао је и објашњавао и одређен број одредница у делима *Педагошка енциклопед*

дија из 1989. године и *Педагошки лексикон* из 1996. године), рад на писању уџбеничке педагошке литературе (коаутор нашег основног уџбеника педагогије и писац уџбеника школске педагогије) и писање других значајних монографија из разноврсних области педагогије (попут: развоја школског система, рада сеоских школа, дечје игре, дисциплине ученика и др.). Све наведено, као и вишегодишњу педагошку праксу, аутор је уткао у значајан пројекат писања првог лексикографског дела у области педагошке историје српског народа.

Аутор се у прошлости темељно, систематично и са несвакидашњом посвећеношћу бавио основним педагошким питањима, конститутивним елементима педагогије. Такав рад наставља усмеравајући се на питања националне историје педагогије, са очигледном намером да излије још један масиван и чврст стуб на који ће се савремена национална педагогија ослањати, да од заборавачува оно што српски народ из своје прошлости треба да понесе у будуће процесе интеграције, да у ери глобализације на европском и светском простору очува и ојача националне спе-

цифичности, оно чиме може да се дичи и да уз историјску и педагошку афирмацију националног идентитета настави своје трајање. Заобилажењем и занемаривањем тековина теоријског педагошког рада и националне педагошке историје у програмима професионалног развоја запослених у просвети (као *средњишту сваке националне културе*), у нашој и другим *малим земљама*, долази до свођења њиховог професионалног развоја на курсну наставу, обуку за практичну примену *колонираних педагошких образаца*. Потребно је у разматрања савремених педагошких дилема (од питања просветне политике до унапређивања васпитно-образовне праксе) уважавати особености досадашњег процеса конституисања и развоја школства у Србији, тј. аутентичности наше школе и педагогије. На основу реченог изведен је закључак о делу које приказујемо и искоришћен за наслов приказа.

Лексикон је штампан ћирилицом, у великом формату (23,5 × 30 cm), на седамсто тридесет шест страна, са око петсто илустративних и фото прилога. Књига је ручно рађена у тврдом повезу, што приличи књигама намењеним за честу и дуготрајну употребу. Из уређивачке концепције се читава увиђање да је *Лексикон* капитално дело националне историје педагогије, просвете и школства, уз приметно велику подршку уредника (Дејана Оцић) и издавача (Завод за уџбенике, Београд) да издање и визуелно указује на то. Томе бисмо додали и одлуку уредништва да као прилог издању читаоцима поклони раритет – фототипско издање некадашње ђачке књижице –

како би им *приближио дух њихових времена* и указао на значај који се некада у држави и школовању придавао васпитању. Заинтересовани читаоци могу и на интернет презентацији издавача, у електронском формату, погледати одломак (првих тридесет девет страна) *Лексикона*.

Лексикон садржи више од пет хиљада одредница о: *јојмовима* и *јерминима* из прошлости васпитне делатности Срба и националне историје педагогије као научне дисциплине (на пример: азбуки, ашчија, бабине, бубање, букваца, васпитаније/васпитање, васпитно вођење, вуковица, дечишта, дијак, дилетантске ђачке групе, ђачка чета (батаљон) „1300 каплара“, ђачки растанак, исписници, карирање, краснопис, жичка беседа, забавиља, класна настава, каштига, лојанице, љубомудрије, општа и посебне дидактике, псалтир, препитаније, реалка, рогуља, слоговање, учитељи лаици, ходегетика, целибат за учитељице, шчитавање); *дојаћајима* из прошлости васпитања, школе, просвете и педагогије српског народа (на пример: Бечки књижевни договор, Далматински сабор, друга реформа српских школа, епидемије у Србији, ђурђевски уранак, забрана фудбалске игре за ученике, исламизација/турчење/потурчивање, каноничке визитације, матерински дан, министарска анкета, народно-црквени сабори, насељавање Србије у 19. веку, оснивање девојачких школа, сеобе Срба); *инстииштуцијама (установама)* друштва и организацијама просветне и педагошке оријентације, њиховом настанку, развоју, раду и доприносу (на пример: Богословија у Бео-

граду, Граничарске народне школе, Грачаница, Добротворна задруга српкиња, Женска учитељска школа, Завод за принудно васпитање, Инџинирска/инжењерска школа у Београду, Педагошка академија, Преписивачка радионица на Руднику, Смедеревска гимназија, Фребелова мала дечја школа, Чачанска гимназија, Школско-педагошка музеји); *личностима* – значајнијим педагозима, министрима просвете, ректорима Београдског универзитета, учитељима, наставницима итд. – и њиховом доприносу (на пример: Аврам Мразовић, Војислав Бакић, Вук Врчевић, Вук Маринковић, Геца Кон, Живан Живановић, Ленка Дунђерски, Лукијан Мушички, Лука Лазаревић, Љубомир Давидовић, Марија Мага Магазиновић, Милан Грол, Светозар Прибићевић, Сретен Ацић, Тадија П. Костић); *изворима* и *литератури* значајним за даља истраживања (на пример: *Буквар* Саве Дечанца, *Војнички буквар* Косте Јокића, *Гласник професорској друштва*, *Енциклопедија српског народа*, *Именик српских педагога* Николе Поткоњака, *Историја Кайихизиса* Јована Рајића, *Педагошки лексикон*, *Српски виџез*, *Српски педагошки лист*).

Међусобна повезаност одредница (поређаних према азбучном систему) обезбеђена је помоћу усмеривача „►“ који омогућују унутрашњу интегрисаност и хомогеност текста *Лексикона*. На овај начин, омогућено је читаоцу да прелази из одреднице у одредницу и добије увид у целину одређене тематике. На пример, читањем одреднице *наставни предметни – ствари и рејки називи* долази се и до информација о одредницама

које се односе на називе наука у другој половини 19. века „► народознaнство; ► мудрословље; ► мислословље; ► љубословље; ► душесловље; ► језикословље; ► биљословље“. Овакви асоцијативни „гроздови“ речи (одредница) врста су упутства читаоцу како да из разноврсног и богатог материјала за учење и истраживање једноставније дође до што више одредница које се једна на другу надовезују и једна другу боље објашњавају.

На почетку приказа констатовано је да је научни значај и допринос *Лексикона* препознат у научној заједници, усмереној на питања педагошке и историјске проблематике српског народа. Због тога ћемо се у завршном делу приказа посебно обратити *зайосленима у ѿросвети* и *сиуденцима* који се спремају за рад у просвети. Садржаји одредница и стил њиховог објашњења стварају оптимистично уверење да ће *Лексикон* изазвати њихово интересовање, да ће га радо користити истражујући разноврсне области педагошке науке и повезаних наука на интересан-

тан и неубичајан начин, откривањем одређености савремених педагошких појава и процеса историјским, друштвеним и културним контекстом. За неке одреднице, из области на којој је утемељен њихов (будући) позив, они су чули, али о њима мало знају, а за многе ће сазнати тек са страница ове књиге читајући и о занимљивостима готово анегдотског типа којима се одреднице објашњавају и илуструју.

Покушаћемо да скренемо пажњу и њима, као и свима који из знатижеље, радозналости желе да сазнају о детаљима из националне историје везаним за питања српске просвете, традиције, културе, државности, да им *Лексикон* може користити указивањем на нека од питања на која одговоре могу добити читајући га: ко су *буцаклијски учитељи* (Земун, 1728), каква је то *сеоска школа у іраду*, ко су били *надзирашељи јавноі морала*, када и где је основан први поправни дом – *Школа за малолетне сужње*, како је гласио *шексїи Заклейве* коју су полагали и потписивали учитељи у Србији 1934. године, како је лега-

лизован и одређиван *школски зашвор* око 1859. године, од када се користе *црквена звона*, а од када *школско звонце*, када су и зашто у Брусници у кући Обреновића у *школској зїради биле смешићене камиле*, како је турски цар вршио *избор највећей демдела за земљу Дембелију*, зашто су чајем од мака *оїијана деца*, да ли је *кашегра* назив за наставнички сто или столицу.

На крају бисмо издвојили уверење да *Лексикон* представља капитално дело националне педагогије и да пружа значајан допринос оснаживању националног и културног идентитета српског народа и његовом укоренавању у ближој или даљој прошлости – доказује га и јасно саопштава. Приказ ћемо завршити речима уредника да ће овај лексикон *несумњиво значајно доїринейи ѿознавању и очувању важноі дела срїске ѿрошлосїи*.

Александар Тагић,
Училићески факултет,
Универзитет у Београду